

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖS
KORUPCIJOS PREVENCIJOS KOMISIJA**

**REKOMENDACIJA
DĖL VALSTYBĖS KONTROLĖJE TAIKYTINOS PRAKTIKOS, INSTITUCIJOS
DARBUOTOJAMS RENKANTIS DIRBTI KITĄ DARBĄ, SIEKIANT GAUTI KITŲ
PAJAMŲ IR/ AR DALYVAUTI KITOJE VEIKLOJE**

2017 m. balandžio 4 d. Nr. 1

Vilnius

Valstybės kontrolės korupcijos prevencijos komisija (toliau – komisija), teikdama šią rekomendaciją, įvertino tai, kad:

– Valstybės kontrolės pareigūnams kyla neaiškumų, kaip tinkamai elgtis ir įvertinti galimas interesų konflikto rizikas, renkantis dirbti kitą darbą ir gaunant atlyginimą ar pajamas ne pagal darbo sutartis (pvz., užsiimant individualia veikla pagal individualios veiklos pažymą ir kt.);

– paaiškėja atvejų, kai Valstybės kontrolės darbuotojai užsiima savarankiška individualia arba pedagogine ar kūrybine veikla, o pastaroji yra susijusi su atitinkamo audito departamento audituojamomis sritimis arba gali būti realiai ar numanomai siejama su darbuotojo tarnybine veikla, ir dėl to atsiranda rizika kilti viešųjų ir privačių interesų konfliktui;

– aukščiausiosioms audito institucijoms (toliau tekste AAI) yra taikomi dideli lūkesčiai ir jos turi užsitarnauti suinteresuotų šalių (visuomenės, įstatymų leidžiamosios valdžios, vykdomųjų institucijų, audituojamų subjektų ir t. t.) pasitikėjimą. Dėl šios priežasties AAI turi veikti kaip pavyzdinės viešojo sektoriaus organizacijos ir nekelti abejonių pasitikėjimui jų nešališkumu, skaidrumu, kompetencija, privalo skatinti ir išlaikyti visapusišką pasitikėjimą jų veiksmais ir veikla. Etiškas, net galimo neskaidrumo ar nešališkumo regimybės nekeliantis, elgesys yra esminis kuriant ir išlaikant AAI veikloje būtiną pasitikėjimą ir reputaciją, etikos vertybių, principų, reikalavimų laikymasis ir darbo aplinka, skatinanti ir sauganti etiką, yra privalomos AAI veiklos sąlygos;

– šis klausimas aktualus Valstybės kontrolei, vykdant jai pavestas aukščiausiosios audito institucijos, audito institucijos ir biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas.

Komisija pažymi:

1. Valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnis (įskaitant Valstybės tarnautojų veikos etikos taisykles, patvirtintas LR Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 968) tarp svarbiausių valstybės tarnautojo etikos principų nurodo: *nesavanaudiškumą*, pagal kurį privaloma vadovautis visuomenės interesais, naudoti patikėtą tarnybinių informaciją tik visuomenės gerovei, atliekant tarnybines pareigas nesiekti naudos sau, savo šeimai, savo draugams, vadovautis savo veikloje visuomenės viešaisiais interesais, įstatymų nustatyta tvarka ir priemonėmis vengti viešųjų ir

privačių interesų konflikto; *padorumą*, vadovaujantis kuriuo privaloma elgtis nepriekaištingai, būti nepaperkamam, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, galinčių daryti įtaką, kai jis atlieka tarnybines pareigas; *nešališkumą*, pagal kuri privaloma būti objektyviam, priimant sprendimus vengti asmeniškumo; *atsakomybę*, nes tarnautojas asmeniškai atsako už savo sprendimus ir atsiskaito už juos visuomenei; *pavyzdinumą*, kai valstybės tarnautojas privalo deramai atlikti savo pareigas, nuolat tobulėti, būti nepriekaištingos reputacijos, tolerantiškas, pagarbus ir tvarkingas.

2. Valstybės kontrolės įstatymo 5 straipsnis imperatyviai nurodo, kad Valstybės kontrolės veikla grindžiama *nepriklausomumo, teisėtumo, viešumo, neutralumo ir profesionalumo principais*.

3. Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnyje apibrėžiama, kad *viešieji interesai* – visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai, o 3 straipsnyje nustatyta, kad viešųjų interesų viršenybei užtikrinti asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, be kita ko, privalo nešališkai, sąžiningai ir tinkamai atlikti tarnybines pareigas; teisės aktų nustatyta tvarka ir priemonėmis vengti interesų konflikto ir elgtis taip, kad nekiltų abejonių, jog toks konfliktas yra. Asmenims, dirbantiems valstybinėje tarnyboje, taip pat draudžiama naudotis pareigomis asmeninei naudai gauti, naudotis viešai neskelbiama informacija ar valstybės, savivaldybių valdomu turtu ne tarnybinei veiklai.

4. Valstybės kontrolės pareigūnų tarnybinės etikos kodekse pabrėžiama, kad būtina: užtikrinti, kad pareigūnas tarnautų visuomenei ir valstybei, atliktų pareigas nesavanaudiškais tikslais; suderinti pareigūnų privačius ir viešuosius interesus; padėti pareigūnui išvengti konfliktų su audituojamo subjekto darbuotojais; apsaugoti pareigūną nuo veiksmų, galinčių pakenkti Valstybės kontrolės autoritetui ir jos pareigūnų reputacijai. Taip pat pabrėžiama, kad pareigūnas privalo: laikytis pagrindinių valstybės tarnautojų veiklos etikos principų, Valstybės tarnybos įstatyme, Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse, INTOSAI etikos kodekse ir šiame kodekse nustatytų specialiųjų profesinės etikos principų ir reikalavimų, visuotinai priimtų dorovės normų; vengti viešųjų ir privačių interesų konflikto, laikytis Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų nuostatų; atlikdamas pareigas ir laisvu nuo pareigų atlikimo metu savo elgesiu nediskredituoti pareigūno vardo ir institucijos autoriteto, rodyti pavyzdį kitiems, laikytis aprangos kodo Valstybės kontrolėje rekomendacijų. Specialieji profesinės etikos principai reikalauja vengti bet kokio interesų konflikto ir ryšių su audituojamo subjekto darbuotojais, kurie gali sukelti interesų konfliktą; vengti ryšių, dėl kurių kiltų korupcijos rizika ir kurie galėtų sukelti abejonių dėl objektyvumo ir nepriklausomumo. Valstybės kontrolės pareigūnui draudžiama atlikti valstybinį auditą ir dalyvauti atliekant valstybinį auditą, jeigu jis yra veikiamas kitų sąlygų, galinčių turėti įtakos jo nepriklausomumui. Pažymėtina, kad šis kodeksas nustato tarnybinės etikos reikalavimus institucijos pareigūnams, valstybės tarnautojams ir darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, susijusiems su

valstybinio audito, profesinės etikos principus ir reikalavimus institucijos pareigūnams, reglamentuoja jų elgesį atliekant pareigas Valstybės kontrolėje ir laisvu nuo pareigų atlikimo laiku.

5. AAI veikloje privalomo 30-ojo TAAIS „Etikos kodeksas“ įžangoje teigiama, jog kodeksas taikomas visiems tiems, kurie dirba AAI arba dirba jos vardu (tai apima vadovą, narius (kolegialiu modeliu atveju), vykdomąją vadovybę ir visus asmenis, tiesiogiai įdarbintus AAI arba vykdančius veiklą jos vardu). Tarp esminių, principinių vertybių kodeksas įvardija **nepriklausomumą ir objektyvumą**, reiškiantį, kad auditoriai turi nepriklausyti nuo aplinkybių ar įtakos, kuri galėtų pakenkti arba būti vertinama kaip kenkianti profesiniam sprendimui, bei veikti nešališkai ir objektyviai; taip pat **profesionalų elgesį**, reiškiantį, kad turi būti laikomasi galiojančių įstatymų, teisės aktų ir konvencijų, vengiama bet kokio elgesio, kuris galėtų diskredituoti AAI.

6. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, aiškindama interesų konflikto sampratą, nurodo, kad tai situacija, kai asmuo eidamas savo pareigas privalo atlikti tam tikrą veiksmą, tačiau tas veiksmas (veikla) yra susijęs ne tik su jo pareigomis, bet ir su jo privačiu interesu. Komisija detalizuoja, kad itin didelė tikimybė patekti į interesų konflikto situaciją, jei vykdydami savo pareigas privalote spręsti klausimus, susijusius ir su:

- nuosavu ar artimų asmenų verslu;
- profesine veikla: darbu kitose įmonėse, įstaigose ir organizacijose, individualiu užimtumu (autorinėmis sutartimis) ir pan.;
- naryste, ryšiais ir pareigomis įmonėse, įstaigose ir organizacijose ar fonduose;
- pačių finansiniais ar moraliniais įsipareigojimais (skola) kitiems asmenims, kitais civiliniais santykiais;
- ir pan.

Galimo interesų konflikto valdymo įrankiai yra šie: privačių interesų deklaravimas teisės aktų nustatyta tvarka ir nedalyvavimas atliekant tarnybines funkcijas, kurios siejasi su deklaruotu privačiu interesu (ir pareiškimas apie nusišalinimą gavus pavedimą atlikti funkcijas, siejamas su privačiu interesu), privataus intereso atsisakymas arba likvidavimas; pavedimas atlikti funkcijas, nekeliančias interesų konflikto; tarnybinių pareigų ir atsakomybių pertvarkymas; visiškas (ne vienkartinis) atsisakymas atlikti pareigas, susijusias su privačiais interesais ir pan.

Komisija konstatuoja:

- išanalizuotos teisės normos ir susiję dokumentai nustato aiškias privalomo elgesio tarnybinės etikos srityje taisykles Valstybės kontrolės pareigūnams ir kitiems darbuotojams bei neginčytinai apibrėžia visuotinai taikomas profesinės etikos gaires ir prevencinio elgesio modelius;
- įvertinus ypatingą Konstitucijos ir įstatymais apibrėžtą aukščiausiosios audito institucijos statusą viešajame sektoriuje, visuomenės, šalies ir užsienio partnerių keliamus itin aukštus skaidrumo ir profesinės reputacijos standartus, poreikį siekti strateginio tikslo būti pavyzdžiu tarp

šalies viešojo sektoriaus institucijų, būtina nustatyti bendru sutarimu taikytiną elgsenos modelį ar praktiką, kaip saugoti institucijos ir darbuotojo vardą, vengti interesų konflikto ar jo regimybės ir teisės aktų konkrečiai neapibrėžtais atvejais, kai darbuotojai renkasi galimybę dirbti kitą darbą.

Komisija:

Vadovaudamasi Korupcijos prevencijos įstatymo 3 str. 1 d. 4 p., 16 str. 1 d. 3 p.; Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 11 str. 1 ir 2 d., 12 str. 1 ir 2 d.; Valstybės tarnybos įstatymo 16 (1) str. ir 17 str., Korupcijos prevencijos komisijos reglamento, patvirtinto valstybės kontrolieriaus 2017 m. sausio 10 d. įsakymu Nr. V-10, 6.15 p.,

ir *atkreipdama dėmesį* į tai, kad pagal Valstybės tarnybos įstatymo 16 (1) str. valstybės tarnautojui **leidžiama dirbti įmonėse, įstaigose, organizacijose, nepaisant jų nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies bei veiklos pobūdžio, ir gauti už šį darbą darbo užmokestį ar atlyginimą**, jeigu tai nesukelia viešųjų ir privačių interesų konflikto valstybės tarnyboje, nesudaro prielaidų valstybės tarnybą panaudoti asmeniniais interesais, nediskredituoja valstybės tarnybos autoriteto, nekliudo asmeniui, einančiam pareigas valstybės tarnyboje, tinkamai atlikti jo pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas, taip pat kai tai nėra darbas tose įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu valstybės tarnautojas turi valdingus įgaliojimus arba kontroliuoja, prižiūri jų veiklą arba priima kokius nors kitus sprendimus dėl tos įmonės, įstaigos ar organizacijos, ir kai nėra kitų aplinkybių, dėl kurių valstybės tarnautojai negali dirbti kito darbo ir gauti atlyginimo.

Sprendimą dėl leidimo valstybės tarnautojui dirbti kitą darbą pagal darbo sutartį priima valstybės tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo valstybės tarnautojo prašymu. Valstybės tarnautojų prašymai leisti dirbti kitą darbą pagal darbo sutartį nagrinėjami Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka.

Pagal Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 str. 7 p. **individuali veikla** – savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį, taip pat profesinė ir kita panašaus pobūdžio savarankiška veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą, pagal 2 str. 22 p. **verslo liudijimas** – šio įstatymo ir jį įgyvendinančių teisės aktų nustatyta tvarka išduotas dokumentas, patvirtinantis nustatyto fiksuoto dydžio pajamų mokesčio sumokėjimą verčiantis individualia veikla, įtraukta į Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytą veiklos rūšių sąrašą.

Komisija *pabrėžia*, kad AAI darbuotojas turi deklaruoti savo narystę ir pareigas įmonėse, įstaigose, asociacijose ar fonduose, išskyrus narystę politinėse partijose ir profesinėse sąjungose. Pagal LR Konstitucijos 35 straipsnį piliečiams laiduojama teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams; niekas negali būti verčiamas priklausyti kokiai nors bendrijai, politinei partijai ar asociacijai. Kiek AAI darbuotojams narystė asociacijose gali paveikti nepriklausomumo ir objektyvumo reikalavimų

laikymąsi ir galimą interesų konfliktą, priklauso nuo to, kiek visuomeninė veikla yra susijusi su AAI darbuotojo darbu ir jo pareigomis. Viena vertus, asociacijos, viešosios įstaigos turi teisę siekti pelno ar vystyti projektus, kurie susiję su valstybės vystymosi klausimais, kita vertus, jų veikla gali būti susijusi su profesinių klausimų atstovavimu profesinėse bendruomenėse arba visuomenėje. Todėl net tais atvejais, kai AAI darbuotojams leidžiama dalyvauti visuomeninėje veikloje, reikia žinoti ir visapusiškai įvertinti realiai ar numanomai dėl tokio dalyvavimo kylančias rizikas, įskaitant ir būtinybę įsitikinti, ar tokia rizikos regimybė galėtų būti pakenkiama institucijos įvaizdžiui bei autoritetui. Svarbu pažymėti, kad, nors narystė politinėse partijose ir profesinėse sąjungose nedeklaruojama, bet pagal teismų praktiką tai dar nereiškia, kad narystė nekelia interesų konflikto, todėl AAI darbuotojai, kurie yra politinių partijų ir profesinių sąjungų nariai, turi įvertinti galimo interesų konflikto riziką ar tokios rizikos regimybę kiekvienu konkrečiu atveju.

Konstatuodama tai, kad:

– darbas pagal darbo sutartį ir savarankiška individuali veikla, vykdančią veiklą pagal verslo liudijimą (dažnai ir pedagoginę ar kūrybinę veiklą (darbas) autorinės sutarties pagrindu), savo turiniu yra tapačios veiklos, tačiau, pastaraisiais atvejais valstybės tarnautojams nėra pareigos kreiptis į asmenį, priėmusį jį į pareigas, su prašymu išduoti tokiai veiklai leidimą, kad tokiu būdu būtų patikrintos ir įvertintos valstybės tarnautojo planuojamos vykdyti individualios veiklos reikšmingos aplinkybės, t. y. ar konkreči individuali veikla nesukelia viešųjų ir privačių interesų konflikto valstybės tarnyboje, nesudaro prielaidų valstybės tarnybą panaudoti asmeniniais interesais, nediskredituoja valstybės tarnybos autoriteto, nekliudo asmeniui, einančiam pareigas valstybės tarnyboje, tinkamai atlikti jo pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas, taip pat kai tai nėra darbas tose įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu valstybės tarnautojas turi valdingus įgaliojimus arba kontroliuoja, prižiūri jų veiklą arba priima kokius nors kitus sprendimus dėl tos įmonės, įstaigos ar organizacijos, ir kai nėra kitų aplinkybių, dėl kurių valstybės tarnautojai negali dirbti kito darbo ir gauti atlyginimo;

– valstybės tarnautojams sudarant autorines sutartis ir gaunant atlyginimą už pedagoginę ar kūrybinę veiklą (darbą) būtina laikytis teisės aktuose įtvirtintų įpareigojimų dėl tarnybinės ar su tarnyba susijusios informacijos naudojimo kitaip, nei nustato teisės aktai, tarnybos (darbo) laiko naudojimo, taip pat draudimo naudotis valstybės nuosavybe ne tarnybinei veiklai. Jeigu sudaromos autorinės kūrinio užsakymo sutarties objektas susijęs su Valstybės kontrolės veikla, Valstybės kontrolės valstybės tarnautojo ar valstybės pareigūno atliekamomis pareigomis ar vykdomomis funkcijomis, rekomenduotina deklaruoti sudaromą autorinę sutartį kaip aplinkybes, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas, taip pat atsižvelgti į tai, ar nėra tikėtina interesų konflikto galimybė ateityje.

Atkreiptinas dėmesys, kad, vadovaujantis Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 9 straipsniu, nepaisant to, kad kūrinio, sukurto atliekant tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, autorius yra fizinis asmuo ar fizinių asmenų grupė, turtinės autorių teisės į kūrinį, kurį sukūrė

darbuotojas atlikdamas tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, išskyrus kompiuterių programas, 5 metams pereina darbdaviui, jeigu kitaip nenustatyta sutartyje.

Primindama, kad AAI vardu veikiantys darbuotojai privalo:

- elgtis nesavanaudiškai ir taip, kad būtų naudinga visuomenei ir valstybei;
- vengti realaus viešųjų ir privačių interesų konflikto bei tokio konflikto regimybės;
- laikytis Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų bei Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos rekomendacijų;
- nuolat vertinti ir identifikuoti ir realiai galimas, ir menamas rizikas bei situacijas darbo ar asmeninio gyvenimo srityse, kuriose gali būti pakenkta jų nepriklausomumui ir objektyvumui, taip pat sudarytos prielaidos diskredituoti AAI autoritetą, žeminti institucijos ar pareigūno vardą institucijos partnerių ir visuomenės akyse;
- taikyti savo profesinį sprendimą aplinkybėse, su kuriomis jie susiduria, ir laikytis atitinkamų reikalavimų, nurodytų Valstybės kontrolės tarnybinės etikos kodekse,

siūlydama Valstybės kontrolės darbuotojams elgtis taip, kad nekiltų abejonių dėl jų veiklos nešališkumo ir skaidrumo:

r e k o m e n d u o j a :

1. Nedalyvauti su darbuotojo pareigomis nesuderinamoje veikloje, teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais deklaruoti privačius interesus, vengti viešųjų ir privačių interesų konflikto ir nedalyvauti bet kokioje tarnybinėje veikloje, kuri turėtų sąsajų su jo privačiais interesais.

2. Individualiai vertinant galimus viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje konfliktus, ypatingą dėmesį atkreipti į realią ir akivaizdžią interesų konflikto tikimybę, taip pat visada įvertinti galimą interesų konflikto regimybę ir tokios regimybės galimą neigiamą įtaką AAI autoritetui, reputacijai, valstybinio audito skaidrumui ir nešališkumui, Valstybės kontrolės pareigūno vardui.

3. Besirenkantiems dirbti kitą darbą, tačiau nesinaudojantiems Valstybės tarnybos įstatymo 16 (1) str. reglamentuotu leidimų dirbti kitą darbą išdavimo mechanizmu (pvz.: atvejais, kai kitas darbas numatomas ne darbo sutarties, o individualios veiklos, turint verslo liudijimą arba autorinės sutarties pagrindais, arba kai kitą ar papildomą darbą renkasi dirbti ne tarnautojas, o darbuotojas, dirbantis darbo sutarties pagrindais), savo iniciatyva kreiptis į Valstybės kontrolės valstybės tarnautojų prašymų leisti dirbti kitą darbą pagal darbo sutartį nagrinėjimo komisiją, kad, vadovaujantis analogijos principu, būtų preliminariai įvertintos visos institucijai reikšmingos aplinkybės.

4. Imperatyviai laikytis prievolės nesinaudoti tarnybine informacija ar kitu VK valdomu turtu bei nenaudoti tarnybos (darbo) laiko veiklai, susijusiai su privačių interesų realizavimu.

5. Komunikacijos proceso valdytojui:

5.1. Vykdyti institucijoje vidinę komunikaciją, kuria būtų siekiama stiprinti darbuotojų suvokimą, kad, įvertinus valstybinio audito reikšmę ir paskirtį, šioje veikloje darbuotojams tenkanti

intelektinį ir administracinį krūvį ir kt., aukščiausiojoje audito institucijoje propaguojama vienos darbovietės politika ir, nors nėra draudžiamas, tačiau neskatinamas elgsenos modelis, kai darbuotojai, ypač pareigūnai, renkasi dirbti kitą darbą ar gauti atlygį iš kitokios nei mokslinė, pedagoginė ar kūrybinė veikla, kuri remiasi kompetencija, būtina atliekant darbą aukščiausiojoje audito institucijoje.

5.2. Šią rekomendaciją paskelbti institucijos intraneto svetainėje.

Komisijos pirmininkė

Komisijos pirmininko pavaduotojas

Komisijos nariai:

Nijolė Mickuvienė

Aurimas Miškinis

Albina Radzevičiūtė

Antanas Tiškevičius

Akvilė Dovydaitytė

Dmitrij Celov

Monika Kemežytė - Vaitiekūnienė